

Nr 200.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om viss ersättning åt A. G. Rödin för skada ådragen under militärtjänstgöring.

(5:e avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Werner m. fl.* (I: 153) och den andra inom andra kammaren av herr *Ståhl m. fl.* (II: 449), har — under åberopande av motiveringen i motionen I: 152 — hemställts, att riksdagen måtte tillerkänna Alf Gunnar Rödin ersättning motsvarande de belopp, han blivit tillerkänd genom Kungl. Maj:ts dom av den 6 juni 1952 efter avdrag dels för vad Sam Arvidsson förbundit sig att erlägga, dels ock för vad Rödin av den honom tilldömda ersättningen redan erhållit eller kan komma att erhålla av statsmedel.

I motionen I: 152 (likalydande med motionen II: 448) — som utmynnar i ett yrkande att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning och förslag till vidgat skydd i olika hänseenden för i militärtjänst under fredstid ianspråktagen personal — har lämnats en redogörelse för de närmare omständigheterna kring och händelseförloppet i det skadefall, som avses i den nu föreliggande motionen. Ur nämnda redogörelse må här återgivas följande.

Den 5 oktober 1945 verkställdes övningsskjutning med kulsprutegevär vid Värmlands regementes skjultbana vid Sanna, Karlstad, med en avdelning ej slututbildade rekryter. Skjutövningen skedde i uppdelade mindre grupper från samma skjutvall och leddes av en fänrik Scheffer. Sedan varje grupp avslutat sin skjutning och av Scheffer kommenderats »patron ur», varmed menas att automatgevären befrias från patronmagasinen, befanns att ett obemannat kulsprutegevär låg kvar ute på skjutvallen på ett avstånd av cirka 10 meter från den kommenderande fänriken. Av vilken anledning eller av vem som geväret kvarlämnats blev aldrig utrett, vare sig vid den krigsrätt som följde eller senare. I stället för att själv hämta geväret beordrade nu Scheffer rekryten, jordbruksarbetaren Sam Arvidsson att hämta och inolja geväret. Scheffer hade tydligen icke härvid givit Arvidsson order att undersöka om geväret var laddat eller att göra »patron ur». Det är till fullo ådalagt att Arvidsson icke förut haft ansvar för geväret. Vid orderns fullgörande hade Arvidsson på grund av viss omständighet icke lagt märke till att geväret var laddat, utan tagit för givet att den som kvarlämnat geväret gjort »patron ur». Av inlärd vana hade emellertid Arvidsson företagit en mekanismrörelse ägnad att avlägsna en möjligen i patronläget kvarsittande gevärspatron, varefter han, för att slappa slagfjädern, gjort en avfyring. Vid mantelrörelsen hade emellertid en patron införts i patronläget, och följden hade blivit att ett skott gått av. Då geväret olyckligtvis hål-

lits i vinkel mot skjutbanan, hade skottet träffat en Arvidssons kamrat, rekryten fabriksarbetaren Alf Gunnar Rödin, i vänstra läret, därvid lärbenet krossades, ischiasnerven slets av och svåra muskelskador och blödningar uppstod. Svåra komplikationer tillstötte under läkningen med långvarig lasarettsvistelse och invaliditet som följd.

Vid den krigsrätt som följde (före krigsdomstolarnas avskaffande) erhöll Arvidsson, trots därom uttalad önskan, icke hjälp av försvarsadvokat. Arvidsson uppger, att han vid krigsrättsförhören kände sig hårt pressad och ej kunde anföra nödiga faktiska uppgifter till sitt försvar. I utredningen härvid förelåg även uppenbara brister, såsom att det aldrig klarlades vem som bar ansvaret för geväret eller vem som kvarlämnat detsamma å skjutvallen. Krigsrätten dömde Arvidsson till 15 dagars arrest med tjänstgöring, och därmed troddes saken för Arvidssons del vara ur världen. Men så var ingalunda förhållandet. Krigsrättens utredning och dom kom sedermera att återopas i domskålen och även spela viss roll hos civildomstolarna.

Den svårt skadade Alf Rödin krävde genom stämning till Karlstads rådhusrätt — helt naturligt för övrigt — skadestånd och livränta m. m. av Arvidsson, fänrik Scheffer och Kungl. Maj:t och kronan gemensamt för lidande och framtida invaliditet. Rådhusrätten dömde svarandena att solidariskt till den skadade utgiva dels ersättning för sveda och värk med 9 000 kr., dels livränta vid invaliditetsgrad av 100 % för tiden den 1 maj 1946 till och med den 19 februari 1951 med 4 380 kr. per år och för tiden därefter med 5 040 kr. per år jämte räntor, men med reduktion av beloppet efter konstaterad förbättring i invaliditeten. Vidare tillerkändes Rödin dels 2 kr. 50 öre per dag under sjukhusvistelsen, dels ock viss ålderspension, dels ersättning för bestående framtida men med 5 000 kr. Slutligen ålades svarandena eller de av dem det gällda gitte att betala vissa angivna rättegångskostnader samt att mot avräkning av livräntebeloppet till riksförsäkringsanstalten återbetala vad denna utgivit i sjukpenning till Rödin.

Talan mot rådhusrättens dom fullföljdes sedermera hos Svea hovrätt av samtliga svarandena. I dom av den 19 juni 1951 befriade hovrätten helt såväl fänrik Scheffer som Kungl. Maj:t och kronan från all ersättningskyldighet gent emot den skadade Rödin. Arvidsson däremot förpliktades, såsom ansedd ensam vållande till olyckan, att till Rödin utgiva ersättning för sveda och värk med 7 000 kr. och för framtida men med 3 000 kr. jämte 5 % ränta från angiven tid samt därjämte det årliga livräntebelopp som rådhusrätten tilldömt Rödin. Scheffer och kronan befriades från skyldighet att till statsverket återbetala 612 kr. 50 öre för Rödins fria rättegång vid rådhusrätten, varemot den skadade Rödin förpliktades att till fänrik Scheffer för dennes kostnader i målet vid rådhusrätten utbetala 260 kr. och i hovrätten med 285 kronor, tillhoppa 545 kr.

Hovrättens ovanbemälda dom överklagades i högsta domstolen av både Rödin och Arvidsson med yrkande om ändring.

I dom av förut angivet dato prövade Kungl. Maj:t rättvist att i allo fastställa hovrättens domslut, varigenom Scheffer och kronan befriades från all ersättnings- eller skadeståndsskyldighet gent emot Rödin, och Arvidsson ålades att till Rödin ensam gällda de i hovrättens dom fastställda skadestånds- och livräntebeloppen jämte ränta.

Det bör samtidigt bringas till kändedom att riksförsäkringsanstalten under hela tiden, med möjligen ett avbrott under år 1953, utbetalt sjukpenning till Rödin, med en efter förbättringen alltmer fallande skala, och att Kungl. Maj:t bemyndigat riksförsäkringsanstalten att efterskänka och icke av Arvidsson återkräva motsvarande honom enligt domen åliggande betalnings-

skyldighet.¹ Arvidsson, som genom Kungl. Maj:ts dom förpliktats att i skadestånd och livränta utbetala i svåraste fall sammanlagt cirka 150 000 å 200 000 kr., saknar givetvis, så vitt nu kan överblickas, möjlighet att betala detta betydande belopp. För bägge berörda parter utgör händelsen en livslång tragedi. För Arvidsson därför att han aldrig synes kunna åga något och föra ett normalt liv och för Rödin, som genom hela livet handikappas av sin invaliditet, därför att han icke kan erhålla honom tilldömd ersättning, vilken han dessutom konsekvent nekar att mottaga av sin vän Arvidsson, därför att Rödin anser kronan skyldig att ensam betala. Rödins fordran skulle, efter avdrag av vad han genom riks försäkringsanstalten uppburit, nu cirka 11 000 kr., belöpa till något över 21 000 kronor.

Efter enskild framställning till försvarets socialbyrå och personalvårdsavdelning träffades å landstingets rättshjälpsanstalt i Karlstad den 10 juni 1953 mellan representanter för försvaret och parterna Arvidsson och Rödin preliminärt avtal om att Arvidsson skulle till Rödin betala ett engångsbelopp av 5 000 kr., varvid representanten för försvaret utfäste sig att å försvarets vägnar hos Kungl. Maj:t tillstyrka bifall till en samtidigt upprättad till Konungen ställd nådeansökan, däri Arvidsson hemställde om att mot utbetalande av nämnda 5 000 kr. till Rödin i övrigt varda av nåd befriad från vidare betalningsskyldighet till Rödin. Den honom ådömda livränteskyldigheten skulle därmed övertagas av riks försäkringsanstalten. Av formuleringen i överenskommelse och nådeansökan synes framgå att Rödin härigenom skulle gå förlustig honom tilldömd ersättning för sveda och värk och framtida men, så när som på de 5 000 kr., som Arvidsson åtagit sig att betala. Huruvida ett sådant förhållande kan vara samhället värdigt i ett fall som detta lämnas till enskild betraktelse, men det bör framhållas att en person som var närvarande vid överenskommelsen med styrka framhöll att det icke borde ifrågakomma att Rödin, som bokstavligen lidit dessa fruktansvärda skador, icke därjämte borde utsättas för en rättsförlust i vad han enligt kraftvunnen dom tilldömts. Rödin säges ej haft fullt klart för sig att han därigenom avstått från möjligheten att erhålla ersättning jämväl från statsmedel.

Over den i förestående redogörelse omnämnda *nådeansökningen från Sam Arvidsson* inhämtades remissutlåtanden från riks försäkringsanstalten och statskontoret, varefter Kungl. Maj:t den 22 januari 1954 meddelade beslut i ärendet.

Riks försäkringsanstalten upplyste, att anstalten för tiden den 1 maj 1946—den 19 februari 1953 utbetalat sjukpenning och livränta till Rödin med 10 531 kronor 67 öre och för tiden den 20 februari—den 19 november 1953 livränta med 1 084 kronor. Från och med den 20 november 1953 till och med den 31 december 1991, då Rödin uppnår 67 år, är han enligt vad riks försäkringsanstalten vidare meddelat berättigad till livränta med 135 kronor per månad samt från och med den 1 januari 1992 livränta med 120 kronor per månad under sin återstående livstid. Den från anstalten utgående livräntan har från och med den 20 februari 1950 beräknats efter en invaliditetsgrad av 40 procent. Anstalten har slutligen erinrat om att Arvidsson i särskild

¹ Kungl. Maj:t medgav genom beslut d. 9 maj 1952, att Arvidsson finge befrias från honom på grund av ifrågavarande olycksfall regressvis åvilande ersättningsskyldighet till riks försäkringsanstalten.

ordning befriats från den honom regressvis åvilande ersättningskyldigheten till anstalten.

Statskontoret framhöll i anledning av Arvidssons nådeansökan följande.

Genom Kungl. Maj:ts dom den 6 juni 1952 hade ifrågavarande övningsfarlighet icke i och för sig ansetts vara av beskaffenhet att ådraga kronan skadeståndsskyldighet mot Rödin. Ej heller hade någon sådan skyldighet ålagts övningsledaren — Scheffer — genom domen. Arvidsson hade sålunda enligt domstolsutslaget att ensam svara för den uppkomna skadan. Vid sådant förhållande samt då ej heller i övrigt bestämmelser syntes kunna påvisas, varigenom kronan skulle åläggas att utge skadeståndersättning utöver vad som tillkomme Rödin med stöd av militärsättningsförordningen, syntes avgörandet helt få grundas på ett skönsmåsigt bedömande med hänsyn till praxis och billighetsskäl. Beträffande statsmakternas ställningstagande till tidigare framställningar av liknande slag ville statskontoret erinra dels om 1942 års riksdags beslut (r. skr. 226) i anledning av motion om kronans övertagande av den skadeståndsskyldighet och livräntebetalning, som K. S. G. Sallberg genom fältriktsrättsutslag dömts att betala till fru S. Dino och hennes minderåriga dotter (se bankoutsk. utl. nr 38/1942, jfr även prop. 48/1944, p. 22), dels om 1945 års riksdagsbeslut (r. skr. 155) i anledning av hemställan i proposition 87/1945, p. 2, om kronans övertagande av betalningsansvaret för vissa livräntor till änkan L. M. Nordlander och hennes son, dels ock om Kungl. Maj:ts beslut den 6 november 1953 ang. ytterligare ersättning till H. C. B. Carlzén i anledning av kroppsskada. I de båda förstnämnda fallen hade statsmakterna ansett sig böra påtaga sig ansvaret för att vissa utdömda skadeståndsbelopp och livräntor utbetalades, medan i det sist angivna beslutet Kungl. Maj:t lämnat utan bifall en ansökan av motsvarande innebörd. — Vad anginge den av Arvidsson gjorda framställningen hade Arvidsson redan befriats från viss honom regressvis åvilande ersättningskyldighet för vad kronan utgivit eller komme att utgiva till Rödin enligt militärsättningsförordningen. Enligt statskontorets uppfattning vore omständigheterna icke sådana, att kronan borde ikläda sig de förpliktelser därutöver, som enligt domen Arvidsson hade att svara för i förhållande till Rödin. Vid sådant förhållande kunde ämbetsverket — under beaktande jämväl av konsekvenserna av ett bifall till framställningen — för sin del icke förorda ett tillmötesgående av densamma.

Genom beslut den 22 januari 1954 fann *Kungl. Maj:t* den av Arvidsson gjorda ansökningen icke föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Utskottet. Till en början får utskottet erinra, att riksdagen numera godkänt andra lagutskottets i anledning av motionerna I: 152 och II: 448 avgivna utlåtande nr 46, däri utskottet på anförda skäl hemställt att motionerna i fråga icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vad angår de nu föreliggande motionerna må först framhållas, att — såsom framgår av den i det föregående lämnade redogörelsen — Rödin uppstår författningssenlig livränta med ett belopp av 135 kronor för månad eller 1 620 kronor för år, varvid livräntan beräknas efter en invaliditetsgrad av 40 procent. Det i motionerna väckta förslaget avser, att kronan därutöver skulle ikläda sig sådana ökade förpliktelser, att Rödin sammanlagt tillförsäkrades en ersättning svarande mot vad som tillerkänts honom i domstols-

väg. Detta skulle innebära att till Rödin utbetalades dels, utöver den från riksförsäkringsanstalten utgående livräntan, skillnaden mellan denna och den högre livränta som skulle utgå med tillämpning av Kungl. Maj:ts dom — ett skillnadsbelopp av omkring 400 kronor för år räknat vid angivna invaliditetsgrad — dels ock den summa av (7 000 + 3 000 =) 10 000 kronor, som Rödin tilldömts i ersättning för sveda och värk samt framtida men, efter avdrag dock av det belopp av 5 000 kronor som Arvidsson förbundit sig att erlægga till Rödin.

Utskottet vill inte bestrida, att det föreliggande fallet kan te sig ömmande men måste å andra sidan understryka, att man helt visst kan peka på en rad andra under militärtjänstgöring inträffade olycksfall, där konsekvenserna för den av skadan drabbade blivit svåra utan att fördens skull vederbörande kunnat göra anspråk på annan ersättning än enligt vid tiden för olycksfallet gällande militärerättningsförordning. I de fåtaliga fall, i vilka statsmakterna påtagit sig ekonomiska förpliktelser utom ramen för gällande föreskrifter och vilka berörts i statskontorets ovan återgivna yttrande, har alldeles speciella skäl kunnat åberopas. I likhet med statskontoret kan utskottet därför inte finna annat än att ett tillmötesgående av det i motionerna väckta förslaget skulle vara ägnat att medföra konsekvenser, som svårligen låter sig överblickas och som sannolikt skulle leda till, att en rad liknande ersättningsanspråk komme att riktas gentemot kronan.

I detta sammanhang må även erinras om vad andra lagutskottet i sitt förberörda utlåtande nr 46 anfört därom, att det torde få förutsättas att frågan om en reglering av de enligt äldre bestämmelser utgående livräntorna till i militärtjänst skadade personer kommer att upptagas till behandling i samband med den förestående omprövningen av sådana äldre livräntor som utgår i anledning av olycksfall i arbete.

Under åberopande av det anförda och med hänvisning jämväl till att frågan om ett överflyttande helt på statsverket av den Rödin i domstolsväg tillerkända ersättningen nyligen prövats av Kungl. Maj:t utan att föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd hemställer utskottet,

att motionerna I: 153 och II: 449 ej må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 30 november 1954.

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND.

Närvarande: se under utlåtandet nr 197.

Reservationer

1) av herrar *Ivar Nilzon, Aastrup, Rubbestad, Svensson* i Ljungskile, *Johansson* i Mysinge, *Petterson* i Degerfors och fröken *Vinge*, vilka ansett att utskottet bort tillstyrka motionerna I: 153 och II: 449 och därför hemställa,

att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 153 och II: 449, medgiva att av anslaget till Diverse pensioner och och understöd m. m. må till Alf Gunnar Rödin utbetalas dels ersättning med 5 000 kronor, dels ock, räknat från och med den 1 januari 1954, årligen ett belopp av 400 kronor utöver till honom utgående livränta.

2) av herrar *Näsgård, Leander, Andersson* i Malmö och *Staxäng*.